

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ГОТОВНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ
ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ
ДО РОЗРОБЛЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ
ЕКООРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ
МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ**

Герлянд Тетяна¹

¹Інститут професійної освіти Національної академії педагогічних наук України, Київ

Пріоритетними напрямками сучасної професійної освіти є задоволення освітніх потреб особистості для отримання нею конкретної майбутньої професії. Адже ефективність її професійної підготовки безпосередньо залежить від педагогічних умов, у яких відбувається цей процес.

Аналіз наукових позицій чисельних дослідників щодо визначення поняття «педагогічні умови» дозволяє виокремити провідні положення, важливі для розуміння цього феномена, а саме:

– педагогічні умови безпосередньо виступають як складова педагогічної системи;

– педагогічні умови відображають сукупність потенційних можливостей освітнього (цілеспрямованого, що конструює заходи впливу і взаємодії суб'єктів освіти: зміст, методи, прийоми, форми навчання і виховання, програмно-методичне забезпечення освітнього процесу закладу професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О) і матеріально-просторового (навчальне та технічне обладнання, природно-просторове оточення тощо)) середовища, що позитивно або негативно впливають на його функціонування;

– у структурі педагогічних умов присутні як внутрішні (забезпечують вплив на розвиток особистісної сфери суб'єктів освітнього процесу), так і зовнішні (сприяють формуванню процесуальної складової педагогічної системи) елементи;

– реалізація обґрунтованих педагогічних умов забезпечує розвиток і ефективність функціонування педагогічної системи.

Пріоритетні завдання професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у контексті цілеспрямованого застосування при її здійсненні екоорієнтованих технологій здійснюються відповідно до Державного стандарту професійної (професійно-технічної) освіти шляхом поліпшення навчально-матеріальної бази ЗП(ПТ)О із залученням сучасного обладнання та навчальної літератури; забезпечення загальної екологічної грамотності викладачів та майбутніх кваліфікованих робітників одночасно з включенням установ ЗП(ПТ)О до мережі Інтернет та локальних інформаційних мереж, тобто посилення педагогічних можливостей складових освітнього середовища закладу при здійсненні організації ефективного цілеспрямованого застосування екоорієнтованих технологій у закладах професійної (професійно-технічної) освіти [1, с. 42].

Таким чином, на основі вищевикладеного можна зробити висновок, що організація цілеспрямованого застосування екоорієнтованих технологій у закладах професійної (професійно-технічної) освіти майбутніх кваліфікованих робітників буде ефективнішою при обґрунтуванні конкретних педагогічних умов її здійснення. Природно, що їх реалізація безпосередньо здійснюється через врахування педагогічних принципів та чинників.

Отже, під педагогічними умовами організації ефективного застосування екоорієнтованих технологій розуміємо обставини, фактори, пов'язані з освітньою діяльністю викладачів, що спрямовані на підвищення рівня їхньої підготовленості до їх використання у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників.

Готовність викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій розглядаємо як *інтегральне утворення особистості, поступовий процес неперервної, активної теоретичної й практичної діяльності викладача, спрямованої на формування знань, розвиток відповідних здібностей майбутніх*

кваліфікованих робітників, їхньої стійкої мотивації до розв'язання екологічних, природоохоронних та здоров'язберезувальних завдань у синтезі зі сформованими установками на екоорієнтовану професійну діяльність.

Підкреслимо, що відібрані педагогічні умови відображають основні компоненти освітнього процесу – зміст, форми, методи, засоби навчання, педагогічну діяльність викладача, навчально-пізнавальну діяльність здобувачів освіти, контроль навчальних досягнень.

Перша педагогічна умова – *формування позитивної мотивації викладачів до розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій при здійсненні професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників* – закріплює позитивне ставлення тих, хто навчає, до означеної педагогічної діяльності.

Як відомо, мотивація – внутрішня психологічна характеристика особистості, яка знаходить виявлення у зовнішніх проявах, у її ставленні до навколишнього світу, різних видів діяльності. Остання, без мотиву, з низьким рівнем вияву або не здійснюється взагалі, або є вкрай нестійкою. Від того, як відчуває себе викладач у певній ситуації, залежить обсяг зусиль, які він докладає до навчання своєї дисципліни з використанням екоорієнтованих педагогічних технологій. Тому важливо, щоб цей процес викликав у нього інтенсивне внутрішнє прагнення до ефективної праці. Вбачаємо, що процес здійснення професійної підготовки викладачем буде більш інтенсивнішим і результативнішим, якщо він включений до активної діяльності, відповідній зоні його найближчого розвитку, коли здійснення навчання викликатиме позитивні емоції, а педагогічна взаємодія між учасниками освітнього процесу буде довірливою. А однією з головних умов успішного здійснення цієї діяльності, тобто досягнення певних цілей в будь-якій галузі знань, є мотивація, в основі якої знаходяться потреби й інтереси особистості.

Для формування позитивної стійкої мотивації викладачів до ефективного розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій при здійсненні професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників

важливо, щоб головним в навчанні здобувачів освіти був якісний аналіз цієї діяльності, тобто врахування всіх позитивних її моментів, успішне просування в освоєнні навчального матеріалу, виявлення причин наявних недоліків, а не лише їх констатація. Цей якісний аналіз повинен спрямовуватися на формування у викладачів адекватної самооцінки своєї роботи, рефлексії, з'ясування основних причин небажання здійснювати власну професійну діяльність і прагнути її мінімізувати, одночасно максимізуючи те, що викликає і підтримує їхню пізнавальну мотивацію [4, с. 122].

Таким чином, позитивна мотивація викладачів до ефективного розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій при здійсненні професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників є важливою умовою для належного рівня здійснення їхньої професійної підготовки, що спонукає до вибору конструктивного способу отримання навчальної інформації на засадах співпраці з викладачем.

У свою чергу, виникає необхідність у вдосконаленні змісту екоорієнтованих педагогічних технологій при здійсненні професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, що зумовило вибір другої педагогічної умови – *екологічна спрямованість змісту предметів професійної підготовки*.

Зміст професійної підготовки найбільш повно відображається та реалізується в навчальній документації, розроблення якої має здійснюватися відповідно до методологічних підходів та дидактичних принципів, що визначають відбір навчальної інформації, її структуру, зміст, взаємозв'язки між елементами під час створення навчальних планів, програм, підручників, навчальних посібників. Це зумовлює реалізацію нових підходів до змістовно-структурних та організаційно-дидактичних засад професійної підготовки майбутніх фахівців, які сприяють розвиткові творчої особистості, формуванню її цінностей, екологічної культури.

Як відмічає В. Радкевич, відбір і структурування змісту освіти має ґрунтуватися, з одного боку, на врахуванні результатів аналізу професій,

професійних операцій, а з іншого – дидактичних підходів, принципів, критеріїв, а також ціннісних, культурологічних, компетентнісних аспектів професійної діяльності фахівців. Враховуючи те, що викладач формує не лише систему знань і вмінь, а й залучає майбутніх кваліфікованих робітників до проектування та виготовлення якогось кінцевого продукту, саме практична робота, завдяки особливостям навчання, займає домінуючу частину навчального часу на уроці професійної підготовки. Викладач має її організувати у тісній співпраці зі здобувачами освіти, розуміючи їхні потреби та інтереси, а отже, взаємодіяти. Цю особливість необхідно враховувати під час відбору екологічно спрямованого змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників [5, с. 42].

Ураховуючи особливості екоорієнтованих педагогічних технологій, зміст навчальної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників має ґрунтуватися на діалектико-синергетичних принципах, які дають можливість розрізняти такі стани буття, як: збереження навколишнього середовища, дбайливе ставлення до природних надбань, здійснення природоохоронної діяльності. Саме на засадах власне цих сформованих екологічних норм викладач вибудовує свої взаємини із суб'єктами освітнього процесу. До того ж, зміст навчального матеріалу має спрямовуватися на формування екологічної культури педагога, завданням якого буде гармонійний розвиток своїх вихованців під час цілеспрямованого застосування екоорієнтованих педагогічних технологій при здійсненні професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

Зміст має бути вдосконалено таким чином, щоб сприяти розширенню знань про екологію, методи, прийоми та механізми її забезпечення на суб'єкт-суб'єктній основі, а також допомагати формуванню умінь та навичок здійснення екологічного виховання із врахуванням особливостей суб'єктів освітнього процесу та умов. Зміст має містити знання про суть та особливості екології, принципи її організації, види та їх характеристики; форми поведінки зі збереження навколишнього середовища; стратегії природоохоронної взаємодії;

прийоми педагогічного впливу під час взаємодії; особливості налагодження екологічної діяльності із сім'ями здобувачів освіти; бар'єри у екологічному вихованні та способи їх усунення; види екологічних проблем та механізми їх вирішення [3, с. 280].

Тобто, необхідність посилення екологічної спрямованості змісту предметів професійної підготовки передбачає проєктування в цьому напрямі освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Це зумовлює реалізацію нових підходів до її змістовно-структурних та організаційних засад, які сприяють формуванню ключових компетентностей особистості.

Екологічна спрямованість закладається протягом індивідуального життєвого досвіду, тобто пов'язана з проблемою життєвого самовизначення, необхідністю своєчасного виявлення здібностей і можливостей особистості, розвитком соціально значущих мотивів її вибору. Це процес розв'язання постійних суперечностей між: інтересами і здібностями особистості до певного виду професійної діяльності; існуючими прагненнями особистості і вимогами до професії, яку отримує здобувач освіти; професійними інтересами та потребами суспільства у компетентних робітничих кадрах тощо.

Особливого значення ця проблема набуває у зв'язку з прийняттям нових Державних стандартів професійної (професійно-технічної) освіти. Сучасному викладачу необхідно вибудовувати освітній процес не тільки як засвоєння знань, умінь і набуття ключових компетентностей, що складають основу навчальної діяльності здобувачів освіти, але і як процес розвитку особистості, прийняття нею моральних, соціальних, родинних та інших цінностей [6, с. 21].

Екологічна спрямованість у науковій літературі визначається також як стійкий інтерес до навчання в поєднанні з суспільною і пізнавальною активністю особистості, що виражається у прагненні і готовності відповідально ставитися до оточуючого середовища (Кошук, 2018). Не можна також не відзначити, що процес екологічної спрямованості відрізняється достатньою складністю, яка визначається впливом багатьох чинників, зокрема

до власної структури вона включає як формування соціальної та психологічної готовності викладачів до розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій у своїй діяльності, так і систему міжпредметних зв'язків в змісті предметів професійної підготовки.

Тому, суть екологічної спрямованості змісту предметів професійної підготовки закладається в орієнтації завдань, методів і форм її організації на збереження природи. Як відомо, це уявлення є найбільш стійким, що надає сенс навчальній діяльності здобувачів освіти на уроках і у позаурочний час, а це, у свою чергу, спонукає викладача до пошуку матеріалів, форм і методів їх використання, тобто визначає діалектику взаємодії цілісного розвитку особистості та її особливого, професійного. Тобто, ґрунтуючись на викладених міркуваннях, під екологічною спрямованістю змісту предметів професійної підготовки розуміємо організацію такого процесу навчання, в результаті якого відбувається засвоєння знань, умінь і навичок у обсязі освітньо-професійних програм, але з акцентом на застосування екоорієнтованих педагогічних технологій.

Третя педагогічна умова – *педагогічна інтеграція процесу професійної підготовки*. На основі виявлених тенденцій поняття «інтеграція» розглядається як загальнонауковий феномен, що відображає найбільш загальні і суттєві властивості явищ у різних науках відповідно канонам, уособлюючи найбільш загальні їх властивості і зв'язки.

Усвідомлюючи, що інтеграція – об'єднуючий процес, спрямований на ефективне досягнення цілей, який пов'язаний з формуванням комплексної педагогічної системи, складові елементи якої створюються за принципом взаємодоповнюваності, функціонування і розвитку внутрішніх системних зв'язків, педагогічна інтеграція освітнього процесу надає змогу викладачу здійснювати творчу роботу, допомагає удосконалювати, накопичувати і інтегровано розвивати власні педагогічні знахідки екологічної спрямованості, підвищувати рівень власних умінь працювати з великим обсягом інформації,

реалізувати творчі можливості, збільшувати частку самостійної роботи здобувачів освіти, підвищувати темп уроку та його навчальний ефект.

Педагогічна інтеграція освітнього процесу, в свою чергу, потребує інноваційних педагогічних технологій у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників. Таким чином визначено четверту педагогічну умову – *навчально-методичне забезпечення застосування екоорієнтованих педагогічних технологій в опануванні майбутніми кваліфікованими робітниками предметами професійної підготовки*. Відомо, що інновації в освіті, в першу чергу, спрямовані на створення особистості, налаштованої на успіх у будь-якій галузі. Тобто, під педагогічними технологіями розуміємо цілеспрямовану, усвідомлену зміну педагогічної діяльності через розробку та впровадження в освітній процес викладачами педагогічних нововведень (нового змісту навчання, виховання, управління; нових організаційних форм та ін.). Відповідно, розвиток інноваційних процесів виступає способом забезпечення модернізації освіти, підвищення її якості, ефективності та доступності [2, с. 67].

Необхідний комплекс навчально-методичного забезпечення сприятиме підвищенню якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників; забезпечить цілісність їхньої професійної підготовки в єдності цілей, змісту, методів, форм екоорієнтованих методик і технологій.

Комплекс навчально-методичного забезпечення необхідно розробляти відповідно до методологічних підходів, дидактичних принципів, що сприяє відбору навчального матеріалу і його логічній побудові, використанню інноваційних методик і технологій, спрямованих на професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників.

До комплексу навчально-методичного забезпечення віднесено сукупність документів, наукових, навчальних, методичних матеріалів, що визначають зміст їхньої підготовки, її структуру й результат та встановлюють особливості перебігу навчального процесу із врахуванням тенденцій розвитку освіти.

До нормативної документації нами віднесено Державні стандарти професійної (професійно-технічної) освіти, освітньо-професійні програми підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, вони є основою для розроблення інших складових навчального забезпечення, зокрема навчально-методичних комплексів.

Навчально-методична документація підготовки майбутніх кваліфікованих робітників включає конспекти лекцій, методичні рекомендації до виконання практичних (лабораторних, тренінгових, семінарських) занять, самостійної роботи; програму та методичні рекомендації до проведення виробничих практик; засоби діагностування (тестові завдання, перелік запитань для усного опитування та самоконтролю з дисциплін тощо).

Окреслимо деякі педагогічні екоорієнтовані технології навчання, які найчастіше застосовуються викладачами у циклі професійних дисциплін.

Проектна технологія навчання досить ефективно використовується в освітньому процесі ЗП(ПТ)О. Наприклад, практико-орієнтовані екологічні проекти – їх особливість полягає у попередньому визначенні чіткого, значимого для здобувачів освіти завдання, що має практичний результат, виражений у конкретній формі (підготовка журналу, газети, хрестоматії, відеофільму, комп'ютерної програми, мультимедіа та ін.). Розробка і проведення цього типу проектів вимагає деталізації в опрацюванні завдань, у визначенні функцій його учасників, проміжних та кінцевих результатів. Для цього виду проектів також характерний чіткий контроль його координатора і автора.

Проблемно-пошукові методи навчання (засвоєння знань, вироблення умінь і навичок) також активно застосовуються в процесі пошукової або дослідницької діяльності здобувачів освіти; реалізуються через словесні, наочні і практичні методи навчання, інтерпретовані у напрямі постановки і вирішення конкретної проблемної ситуації.

Зокрема, метод проблемного викладу навчального матеріалу, при якому викладач, використовуючи різноманітні джерела і засоби, перш, ніж викладати

матеріал, оголошує проблему, формулює пізнавальне завдання, а потім, розкриваючи систему доказів, порівнюючи декілька точок зору, різні підходи, демонструє спосіб вирішення поставленого завдання. Учні при цьому стають свідками і співучасниками наукового пошуку.

Проблемне навчання спрямоване, в першу чергу, на виклик інтересу здобувачів освіти, створенні ситуацій, в їх усвідомленні та вирішенні у процесі спільної діяльності здобувачів освіти і викладача при оптимальній самостійності перших і під загальним керівництвом другого; воно є активно розвиваючим навчанням, заснованим на організації пошукової діяльності здобувачів освіти, на виявленні та вирішенні ними реальних життєвих або навчальних протиріч. Засадовими елементами цього виду навчання є висунення та обґрунтування проблеми (складного пізнавального завдання, що представляє теоретичний або практичний інтерес) та шляхів її розв'язання.

Отже, екоорієнтовані педагогічні технології навчання майбутніх кваліфікованих робітників сприяють залученню їх до співпраці та пізнавальної діяльності, дають змогу моделювати різноманітні екологічні ситуації, пов'язані з майбутньою професією, тим самим формуючи навички поведінки у стандартних та нестандартних умовах.

Таким чином, кожна з визначених педагогічних умов спрямована на організацію розвитку готовності педагогів закладу професійної (професійно-технічної) освіти до ефективного цілеспрямованого застосування екоорієнтованих технологій. Водночас, кожна взята окремо умова не може повністю забезпечити ефективність освітнього процесу, і лише їх системна єдність дає змогу успішно здійснювати професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників при застосуванні цих технологій.

Список літератури:

1. Гайдук О. В., Герлянд Т. М., Каленський А. А., Пятничук Т. В. Розроблення й застосування екоорієнтованих педагогічних технологій для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників будівельної,

аграрної галузей та сфери ресторанного господарства: методичний посібник. Київ: ІПО НАПН України, 2022. 121 с.

2. Гуревич Р. С. Теоретичні і методичні основи організації навчання в професійно-технічних закладах: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти НАПН України. Київ, 1999. 481 с.

3. Каленський А. А., Герлянд Т. М., Нагаєв В. М. Концепція розроблення та використання екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній (професійно-технічній) освіті *Moderní aspekty vědy: XXIV. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. Str. 275–285*

4. Лузан П. Г., Нестерова Л. В., Герлянд Т. М., Манько В. М. та ін. Науково-методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників в умовах євроінтеграції: колективна монографія. Київ: Педагогічна думка. 2012. 160 с.

5. Радкевич В. О. Екологічна складова професійної освіти в Україні. *Професійно технічна освіта*. 2016. № 4. С. 39–43.

6. Herliand T. M. Professional training of future skilled workers in professional (vocational) education schools based on modular and competence approach *Scientific herald of the Institute of vocational education and training of NAES of Ukraine. Professional Pedagogy*. 2019. № 2(19). P. 18–23.

Також, відповідно до Угоди, взаємно визнаються дипломи про присудження наукового ступеня «кандидат наук», виданий Уповноваженим органом державної влади України, та документи про здобуття вищої освіти третього ступеня, якими присуджуються науковий ступінь «doctor» («philosophiae doctor», скорочено PhD) («доктор філософії») та науковий ступінь «doctor umenia» («artis doctor», скорочено ArtD.), («доктор мистецтв»), видані ВНЗ Словацької Республіки. <https://zakarpattya.net.ua/News/122404-Slovachchyna-vyznala-dyplomy-ukrainskykh-vyshiv>

Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Словацької Республіки про академічне взаємне визнання та еквівалентність документів про освіту, виданих в Україні та Словацькій Республіці, повідомляє прес-служба міністерства освіти та науки України.